ВЫБЕГ ВОЖЫК НА ДАРОГУ...

Кожная жывая істота, створаная Прыродай, мае права на жыццё. Закон вызначаны не чалавекам, але апошні часта ўносіць сваю карэкціроўку і бачыць у навакольным асяроддзі найперш сябе.

Каўбаса смачная.

Прыехаў на дачу і каля ядлоўца ўбачыў вожыка, які, прыўзняўшы мордачку, прынюхваўся. Хоць гэты звярок выходзіць на паляванне ноччу, але пасля зімовай спячкі моцна схуднеў і тут выбіраць не выпадала — вырашыў падсілкавацца днём. Ад кавалачка каўбасы ён не адмовіўся. Спакойна з'еў і падаўся ў леташні сухастой.

Да вожыкаў у нас ставяцца прыхільна, хоць у дзяцінстве даводзілася бачыць, як звяркоў забівалі — іх тлушч ужывалі хворыя на сухоты, з яго рабілі розныя мазі для націрання. Не ведаю пры якіх хваробах іх выкарыстоўвалі, але людзі тым тлушчам лячыліся.

Калі на вашым агародзе з'явіўся вожык, то там не будзе не толькі грызуноў, але і слізнякоў, бо гэты звярок — дужа пражэрлівая істота. Як толькі апускаюцца прыцемкі, вожык пачынае абшукваць сваю тэрыторыю — абшнарыць кожны куток, прасуне лычык ва ўсякую шчылінку.

Вожык лёгка прывыкае да чалавека, але ад яго і гіне. І хоць робіцца гэта ненаўмысна, тым не меней шкода Прыродзе наносіцца вялікая.

Калі ехаць ад Баранавічаў да Палонкі — вёскі сярод лесу, то можна бачыць, колькі вожыкаў кожны год гіне пад коламі аўтамашын. Дзясяткі — гэта толькі на адной дарозе. Лес ці купкі дрэў абапал асфальту, а звяркі імкнуцца перабегчы... Магчыма, нехта і прытармозіць, але гэта будзе ўсё ж выключэнне, а ў лепшым выпадку вадзіцель ці пасажыры толькі пракаментуюць наезд на калючага.

Мілае стварэнне гэты вожык, але ж ціснуць на тармазы, калі ён выбягае на дарогу, — гэта не панашаму.

Вось у Швецыі перад жабай, якая выпаўзла на дарогу, аўтамашыны спыняюцца — перанясуць на абочыну ці чакаюць, пакуль перапаўзе. У краінах Скандынавіі існуе закон, паводле якога забараняецца абразаць сабакам вушы і хвасты. Якімі іх Прырода стварыла — такімі і павінны быць, без усякай купіроўкі, бо там лічаць, што нельга дзеля моды і вычварнасці здзекавацца над жывёлай.

Кожную вясну даводзіцца бачыць адну і тую карціну. Дарога да маёй дачы пралягае праз невялікае балотца. Павярнуў за Крошынам направа, а там дарога нізінкай — метраў сто. Як толькі прыгрэе сонца, на асфальт выпаўзаюць з балота жабы. Пасля зімы ім абавязкова трэба добра прагрэцца — яны, як акумулятары, назапашваюць цяпло, а асфальт лепш на сонцы награецца.

Перажылі квакухі зіму, дачакаліся вясны і... сваёй смерці. І тут нават успамінаецца байка К. Крапівы пра жабоцьку, якая залезла ў каляіну, каб перакуліць савецкі воз, а ў выніку «хрась». Дык вось тыя сто метраў асфальту суцэльны «хрась».

Еду, а перад машынай на веласіпедзе падлетак круціць рулём то ўправа, то ўлева — па жабах стараецца праехаць. А тыя не варушацца — сонцу радуюцца.

Праўду кажучы і я быў у дзяцінстве такім жа. Але ж у той час, калі коні ад голаду віселі ў калгаснай стайні на вяроўках і калі дзеці бачылі, як забіваюць схуднелых коней на корм свінням, то што такое было стукнуць палкай жабу?

Сумна, што за паўвека ў паводзінах дзяцей нічога не змянілася, а можа, гэта толькі здаецца?

На тым участку дарогі можна было б паставіць знак абмежавання хуткасці — на нейкі тыдзень. Але ж мы не скандынавы.

Побач з санаторыем «Магістральны» ў Баранавічах знаходзіцца сярэдняя школа № 15. Каб трапіць у яе, неабходна перайсці аўтамагістраль. Ніякіх знакаў і пераходу на дарозе не было, і толькі калі пад грузавік трапіў першакласнік, паставілі ўсе знакі і нават паклалі «паліцэйскага». А я кажу пра нейкіх жабаў...

Справа не ў тым, каб з замілаваннем глядзець на кожнага камарыка (хоць калі тыя камары цёплым вечарам «таўкуць кашу», то гэта не толькі хораша, але і знак таго, што жыццё працягваецца), а ў тым, што грамадства не можа развівацца гарманічна пры абыякавасці да Прыроды.

Хутка змяніць тут нічога немагчыма, але задумацца трэба — усе мы плывём на адным караблі.

Сымон СВІСТУНОВІЧ.
Фота аўтара.

«Адзначылі» і селі за руль

За мінулыя выхадныя адбыліся 53 дарожна-транспартныя здарэнні, у якіх 9 чалавек загінулі і 61 быў паранены. 669 вадзіцеляў затрыманы ў стане алкагольнага ап'янення. Пацярпелі і 8 дзяцей.

Так, у Магілёве 20-гадовы вадзіцель не справіўся з кіраваннем, выехаў на ўзбочыну, дзе наехаў на дзвюх дзяўчынак — 9 і 12 гадоў. Дзяўчынкі атрымалі сур'ёзныя траўмы і былі шпіталізаваныя: адна — з траўмай галавы і пераломам нагі, другая — з пераломам нагі. За тры месяцы з удзелам дзяцей адбылося 99 дарожна-транспартных здарэнняў, у якіх 4 дзіцяці загінулі і 95 былі паранены. «Паважаныя бацькі, штодня нагадвайце сваім дзецям правілы дарожнага руху і бяспечных паводзінаў паблізу дарог, — кажа старшы інспектар спецыяльнага падраздзялення ДПС «Страла» Міністэрства ўнутраных спраў. — На канкрэтных прыкладах тлумачце, як правільна рэагаваць на небяспеку. Вучыце дзяцей быць уважлівымі і асцярожнымі, прымацоўвайце да адзення значкі і падвескі з матэрыялу, які адбівае святло».

Дзяржаўтаінспекцыя таксама нагадвае, што кіраванне транспартным сродкам асобай, якая не мае права кіравання гэтым сродкам, гэтаксама як і перадача кіравання асобе, якая не мае права кіравання, караецца штрафам у памеры ад 175 да 700 тысяч рублёў. За тры месяцы па віне вадзіцеляў, якія не маюць правоў на кіраванне транспартным сродкам, было здзейснена 76 дарожна-транспартных здарэнняў, прычым 29 з іх — у стане алкагольнага ап'янення. У гэтых здарэннях загінула 13 чалавек, 93 былі параненыя.

Святлана БАРЫСЕНКА.

Крымінальнік хаваўся ў Дрэздэне

Расіянін, які ў 1995 годзе ўчыніў у Беларусі два цяжкія злачынствы, а пасля хаваўся за мяжой, экстрадыраваны ў краіну.

Паводле звестак упраўлення інфармацыі і грамадскіх сувязяў МУС, абвінавачваецца гэты грамадзянін 1974 года нараджэння ва ўчыненні двух забойстваў, а ахвярамі яго сталі аўтаўладальнікі. Так, летам 1995 года на аўтарынку ў Гродне ён дамовіўся з мясцовым жыхаром аб набыцці аўтамабіля «БМВ-318» і пад выглядам праверкі ходавых якасцяў машыны выманіў яго за горад. Там, каб завалодаць аўтамабілем, злачынца стрэламі ў галаву з пісталета забіў гродзенца, выкінуў цела ў лесе, а «БМВ» па падробленых дакументах прадаў у Іашкар-Але. Сюды ж ён прыгнаў і «Аўдзі-200» з Магілёўскай вобласці, з гаспадаром якой расправіўся ў снежні 1995 года, як і ў першым выпадку.

Зніклы крымінальнік быў аб'яўлены ў міжнародны вышук па лініі Інтэрпала ў 1996 годзе. А затрымалі яго леташнім сакавіком у Дрэздэне. Зараз нямецкі бок задаволіў хадатайніцтва Генпракуратуры Беларусі аб выдачы абвінавачванага.

Ігар ГРЫШЫН.

36,6°

СКРЫНІНГ РАКУ

Прыведзеныя тэсты прымяняюцца пры скрынінгу раку і з'яўляюцца часткай праграмы па папярэджванні раку, распрацаванай Амерыканскім супрацьракавым таварыствам.

Рак малочнай залозы

Трывожныя прыкметы: выяўленыя на мамаграме анамаліі, любыя ўшчыльненні ў грудзях, крывацёк ці выдзяленні з саска.

Фактары рызыкі:

- жанчыны ва ўзросце пасля 50 гадоў
- жанчыны, якія не раджалі
- нараджэнне першага дзіцяці пасля 30 гадоў
- адсутнасць груднога выкормлівання
- калі ідэальная вага цела больш як на 40 працэнтаў
- ранняя палавая спеласць або позняя менапаўза
- з сямейнай гісторыяй раку малочнай залозы да менапаўзы, раку абедзвюх малочных залоз ці раку яечнікаў.

Рэкамендацыі: кожнай жанчыне рэкамендуецца раз у месяц дасканала правяраць сваю малочную залозу, а жанчынам ва ўзросце 20-39 гадоў правярацца ва ўрача раз у 3 гады. Не ўсе медыкі аднадушныя ў тым, як часта жанчына павінна праходзіць мамаграфію, і вынікі даследаванняў па высвятленні карысці штогадовых мамаграфічных праверак супярэчлівыя. Адны спецыялісты рэкамендуюць штогод праводзіць праверку стану грудзей урачом і мамаграфію ў жанчын пасля 40 гадоў. Некаторыя ўрачы лічаць больш падыходзячым для такіх праверак узрост пасля 50 гадоў. Прыняць рашэнне можна разам з урачом на падставе індывідуальных звестак.

Рак шыйкі маткі

Трывожныя прыкметы: ненармальны крывацёк з похвы.

Фактары рызыкі:

- генітальны герпес або генітальныя бародаўкі
- пачатак палавога жыцця хутка пасля палавога выспявання
- мноства палавых партнёраў
- курэнне

Рэкамендацыі: жанчынам, якія вядуць актыўнае палавое жыццё, рэкамендуецца штогод праходзіць агляд у гінеколага і рабіць пап-тэст (мазок па Папанікалаў, які бярэцца падчас гінекалагічнага агляду).

Рак тоўстай і прамой кішкі

Трывожныя сімптомы: кішэчны крывацёк або працяглае змяненне характару работы кішэчніка.

Фактары рызыкі:

- наяўнасць паліпаў у кішэчніку
- сямейная гісторыя захворванняў на рак тоўстай і прамой кішкі або запаленчых захворванняў кішэчніка
- курэнне
- малая фізічная актыўнасць
- дыета з высокім утрыманнем тлушчу
- дыета з нізкім утрыманнем клятчаткі
- дыета, бедная на фрукты і гародніну
- ужыванне алкаголю

Рэкамендацыі: пасля 50 гадоў (сярэдні ўзрост праявы гэтай формы раку) рэкамендуецца праходзіць адну ці некалькі наступных працэдур:

— штогадовы аналіз стула на наяўнасць схаванай крыві
— сігмаідаскапію раз у 5 гадоў
— ірыгаскапію кожныя 5 гадоў
— каланаскапію кожныя 10 гадоў.

Рак эндаметрыя

Трывожныя сімптомы: анамальны крывацёк з похвы.

Фактары рызыкі:

- бясплоднасць або адсутнасць авуляцыі
- позні надыход менапаўзы або працяглая тэрапія эстрагенамі ці выкарыстанне пасля менапаўзы тамаксіфена
- атлусценне
- дыябет
- захворванне жоўцевага пухіра
- павышаны артэрыяльны ціск
- спадчынны непаліпозны рак тоўстай кішкі

Рэкамендацыі: большасць выпадкаў раку эндаметрыя выяўляецца рана з-за крывацёку пасля менапаўзы. Калі ў сям'і былі выпадкі непаліпознага раку тоўстай кішкі, пасля 35 гадоў рэкамендуецца рабіць біяпсію эндаметрыя штогод.

Рак лёгкіх

Трывожныя сімптомы: пастаянны кашаль, кроў у макроце, бранхіт, боль у грудзях і зваротная пнеўманія.

Фактары рызыкі:

- курэнне
- пасіўнае курэнне
- уздзеянне такіх рэчываў, як асбест ці мыш'як
- уздзеянне радону і абпраменьванне
- туберкулёз

Рэкамендацыі: калі вам за 40, рабіце рэнтгенаграфію груднoй клеткі. На сёння вывучана магчымае прымяненне для ранняй дыягностыкі раку лёгкіх спіральнай камп'ютарнай тамаграфіі і выяўлення ў макроце малекулярных маркераў.

Рак ротавай поласці

Трывожныя сімптомы: змяненне колеру слізістай ротавай поласці, ушчыльненне або патаўшчэнне ў роце або з'яўленне незагойных язвачак.

Фактары рызыкі:

- мужчынскі пол і ўзрост пасля 40 гадоў
- жаванне тытуню
- злоўжыванне алкаголем

Рэкамендацыі: калі ў вас з'явіліся названыя вышэй сімптомы, адразу звярніцеся да спецыяліста.

Рак прастаты

Трывожныя сімптомы: часта адсутнічаюць. Бываюць складанасці з мочаспусканнем. Кроў у мачы або пастаянны боль у ніжняй частцы спіны, у тазе або верхняй частцы сцёгнаў.

Фактары рызыкі:

- узрост пасля 65 гадоў
- негроідная раса
- гэта захворванне ў сямейным анамнезе

Рэкамендацыі: калі вам за 40, рэкамендуецца пальцавае абследаванне прамой кішкі падчас штогадовых візітаў да ўрача. Пасля 50 гадоў (ці раней, калі ў сям'і былі выпадкі раку прастаты) рэкамендуецца рабіць аналіз крыві на прастатспецыфічны антыген. Гэты тэст многія спецыялісты лічаць не ідэальным, аднак на сёння ён лічыцца найлепшым метадам выяўлення раку прастаты.

Рак скуры

Трывожныя сімптомы: невялікае паражэнне з няроўнымі краямі. Шчыльная шышка, вузельчык ці паражэнне ад светлага да чорнага колеру на любым участку скуры. Цёмныя паражэнні на далонях, падэшвах ці на канцах пальцаў рук або ног. Бліскучае, васкавіднае, перламутравае ўшчыльненне на твары, вушах ці шыі. Шчыльны чырвоны вузельчык або плоскае паражэнне з паверхняй, якая лупіцца ці пакрылася коркай. Змяненне радзімага знака. Язва, якая не паддаецца лячэнню.

Фактары рызыкі:

- светлая скура
- блакітныя вочы
- рыжыя валасы
- моцныя сонечныя апёкі ў дзяцінстве
- сямейная распаўсюджанасць радзімых знакаў і радзімак
- уздзеянне вугалю, дзёгцю, смалы, крэазоту, злучэнняў мыш'яку або радыю

Рэкамендацыі: калі ў вас ёсць адно з пералічаных вышэй паражэнняў скуры, звярніцеся да спецыяліста.

Рак яечак

Трывожныя сімптомы: любое ўшчыльненне яечка, змяненне яго памераў або адчуванне напружання.

Фактары рызыкі:

- рак яечкаў паражае маладых мужчын і рэдка сустракаецца пасля 40 гадоў. Вядомым фактарам рызыкі з'яўляецца неапушчэнне аднаго ці абодвух яечак пры нараджэнні.

Рэкамендацыі: пасля 20 гадоў штомесяц праводзіць самаагляд.

Рак горла

Трывожныя сімптомы: асіпласць

Фактары рызыкі:

- інтэнсіўнае курэнне, асабліва ў спалучэнні са злоўжываннем алкаголю.

Рэкамендацыі: калі вы шмат курыце або ў вас з'явілася асіпласць ці змяніўся голас і гэтыя змяненні працягваюцца больш за некалькі тыдняў, штогод праходзьце праверку стану горла.

Рак мачавога пухіра

Трывожныя сімптомы: кроў у мачы, боль у спіне, страта вагі і апетыту, працяглае павышэнне тэмпературы і анемія.

Фактары рызыкі:

- мужчынскі пол ва ўзросце пасля 50 гадоў
- курэнне
- інфекцыі мочавыводзячых шляхоў у анамнезе

Рэкамендацыі: пры звычайным штогадовым аналізе мачы можа быць выяўлена кроў у мачы. Гэта — найбольш частая прыкмета захворвання.

Падрыхтавала
Святлана БАРЫСЕНКА.

Паляванне па-за законам

КІНУЛІ КАЗУЛЮ ПАД АГАРОДЖАЙ

Пра незаконнае паляванне паблізу вёскі Ізін Пінскага раёна супрацоўнікам Пінскай міжрайінспекцыі паступіў сігнал. На месцы дзяржінспектары выявілі мікрааўтобус «Фальксваген-Транспарцёр». Падчас скрытага назірання яны ўстанавілі, што вадзіцель мікрааўтобуса і яшчэ два чалавекі накіраваліся ў вёску Жытнавічы і спыніліся побач з адным домам. Аднак, відавочна, назіранне было заўважана, бо машына «дала газу». Побач з агароджай дома, дзе спыняўся мікрааўтобус, была знойдзена туша казулі. Пра здарэнне паведамілі ў Пінскі РАУС і супрацоўнікі міліцыі перакрылі ўезд у горад. Уладальнік мікрааўтобуса быў устаноўлены. Узбуджана крымінальная справа.

СПРАВА БЫЛА ПАД БАРТАЛАМЕЕЎКАЙ...

У Веткаўскім раёне супрацоўнікамі ўзвода міліцыі па ахове зонаў адчужэння і адсялення быў затрыманы аўтамабіль, у якім знаходзіліся мяхі з сеткамі, рыбай, гумавай лодкай, рыбацкім камбінезонам. Пяць чалавек былі дастаўлены ў міліцыю. Канфіскавана сем сетак агульнай даўжынёй 157 метраў і 29 кілаграмаў рыбы. Разглядаецца пытанне аб узбуджэнні крымінальнай справы.

ДВАЙНЫ ХАБАР... ЗА ЛЯШЧОЎ

Супрацоўнікі Гомельскай аблінспекцыі сумесна з прадстаўнікамі Веткаўскай раённай арганізацыі таварыства паляўнічых і рыбаловаў і аператара УУС Гомельскага аблвыканкама на рацэ Сож затрымалі грамадзяніна з сеткамі і 11 асобінамі ляшча. У момант затрымання гэты грамадзянін прапанoўваў члену рэйдавай групы хабар у памеры 300 долараў. Па рацыі быў выкліканы бліжэйшы член групы, якім аказаўся аператар УУС Гомельскага аблвыканкама. Ужо ў яго прысутнасці затрыманая асоба прапаноўвала хабар у памеры 1000 долараў. Гэты факт быў зняты на відэакамеру. На месца затрымання выклікалася аператыўная група Веткаўскага РАУС. Праводзіцца разбор.

Сяргей РАСОЛЬКА.

БУДАЎНІК-НАРКАДЫЛЕР

Супрацоўнікі аддзела па наркакантролі і супрацьдзеянні гандлю людзьмі УУС Цэнтральнага раёна Мінска затрымалі раней судзімага жыхара сталіцы пры збыце метамфетаміну, паведаміў старшы інспектар групы інфармацыі і грамадскіх сувязяў УУС адміністрацыі Цэнтральнага раёна Мінска Аляксандр ДРОЗД.

Асноўным відам дзейнасці малады чалавек з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй выбраў рамонт кватэр. Аднак, як высветлілася, акрамя абтынкоўвання сценаў, зламыснік проста на працоўным месцы займаўся гандлем асабліва небяспечным псіхатропным рэчывам — метамфетамінам. Аператыўнікамі быў зафіксаваны факт збыту псіхатропнага рэчыва, а ў кватэры, якая рамантавалася, выяўлены поліэтыленавыя скруткі з гэтым наркотыкам у скрыні з плафонамі, а пад адным з кубкаў — схаваныя грошы, утаргаваныя пры нядаўняй здзелцы.

Паводле слоў затрыманага, метамфетамін ён набыў у свайго знаёмага для асабістага ўжывання. Сваю віну малады чалавек поўнасцю прызнае, раскайваецца і тлумачыць злачынную дзейнасць цяжкім матэрыяльным становішчам — усё ж малалетняе дзіця на руках.

У адносінах да «клапатлівага» бацькі ўзбуджана крымінальная справа.

Кар. БЕЛТА.

Пранцы і іншыя далікатныя хваробы — цяпер па-беларуску

— Пранцы іх бяры, пранцы іх еш няхай, — гэтыя выразы я чула ад сваёй бабулі не тое што праз слова, але вельмі часта. Калі была зусім малая, у гэтым дзіўным выразе мне чулася імя бацькі: яго клічуць Франц. І таму дзіцячай логікай усведамляла — калі яго маці хоча, каб ён гэта штосьці ўзяў — няхай бярэ, не шкада! «Франц іх бяры!» Калі падрасла, выраз стаў успрымацца інакш, але сэнс яго ўвогуле страціўся — прымаўка як прымаўка.

Толькі калі я пазнаёмілася з вучэбным слоўнікам скурных і венерычных хваробаў, які склаў гомельскі ўрач-дэрматавенеролаг Сяргей Сохар, зразумела, што слова «пранцы» на медыцынскай мове — не што іншае, як... сіфіліс. Сярод спецыфічных медыцынскіх тэрмінаў, якія звычайна маюць лацінскія карані, такіх цікавых у слоўніку не вельмі многа. Але ж яны ёсць. Вось прыклады для дапытлівых.

Диета — абяро́га
Кальций — ва́пень
Клетчатка — абало́міна
Лишай сухой — кругі́
Лишай мокрый і гнойный — шалу́ды
Лишай зудящий — пархі
Мягкий шанкр — мя́ккі ша́нкер
Рубец — блізна
Трещина — раско́ліна
Чешуйка — луска́вінка
Язва — раске́ліна

Загадчык кафедры паліклінічнай тэрапіі і агульнаўрачэбнай практыкі з курсам дэрматавенералогіі Эрык Платошкін, непасрэдны кіраўнік доктара Сохара, гаворыць, што веданне такіх народных назваў сімптомаў, магчыма, дапаможа знаходзіць хутчэй мову з пацыентамі, якія прыязджаюць з глыбінкі. Сярод 400 слоў, сабраных у слоўніку, ёсць і старажытныя, якія азначаюць самі хваробы.

Герпес — вогнік
Гонорея — ву́рзпель
Лепра (проказа) — стру́пля
Сифилис — пра́нцы
Туберкулёзная волчанка — сухо́тная ваўча́нка
Чесотка — каро́ста

Калі б доктар Сяргей Сохар быў кардыёлагам або рэнтгенолагам, відаць, было б не так цікава. Хаця... Гаворыць, калегі па працы спачатку ўспрымалі яго моўнае захапленне з усмешкай, а потым самі прасілі: «Дай пачытаць». Спецыяльных медыцынскіх слоўнікаў, і нават спасылак на іх у інтэрнэце зусім мала. Ёсць «Русско-белорусский медицинский словарь» В.Варанца. У тым ліку і яго ў сваёй працы выкарыстоўваў асістэнт кафедры Гомельскага медыцынскага ўніверсітэта. Сяргей Анатольевіч лічыць, што ў дзяржаве, дзе дзве мовы заяўлены як афіцыйныя, яны павінны і выкарыстоўвацца нараўне. Расказвае, што, калі ў пачатку 90-х вучыўся ў Гродзенскім медыцынскім інстытуце, былі падручнікі і дапаможнікі на беларускай мове.

— Былі і групы беларускамоўныя, нам лекцыі чыталі па-беларуску. А зараз усё, на жаль, толькі на адной мове. Але ж каб умоўна заўтра пачаць выкладаць па-беларуску, спатрэбіцца спецыяльная літаратура. Зараз яе няма.

Над сваім слоўнікам, выданне якога прысвечана Году роднай зямлі, дэрматавенеролаг карпеў месяц. Зараз яго вучэбны дапаможнік знаходзіцца на рэцэнзіі, і толькі пасля яе будзе надрукаваны. Здаецца, студэнтаў не давядзецца прымушаць яго чытаць — хаця б з-за юнацкай дапытлівасці. Увогуле ж аўтар спадзяецца, што ім стануць карыстацца не толькі выкладчыкі і студэнты, але і ўрачы. Менавіта таму ў анатацыі дэрматавенеролаг-практык гаворыць: «Няхай гэты сціплы слоўнік зойме сваё месца на рабочым стале студэнта, урача, выкладчыка. І тады сакавітая, адна з найбагацейшых еўрапейскіх моў — мова народа беларускага — будзе вашай роднай».

Сяргей Сохар гаворыць, што яму было б вельмі цікава стварыць і агульнамедыцынскі слоўнік. Але ж гэтую працу трэба рабіць разам з прафесіяналамі-філолагамі. А родныя дапамогуць. Вось і жонка-нарколаг добра ставіцца да яго працы. У галіне, дзе яна прафесіянал, у беларусаў дакладна павінна быць цікавая моўная спадчына.

Ірына АСТАШКЕВІЧ.

Крынічка

«Цякла тут з лесу невялічка
Травой заросшая крынічка».
Якуб КОЛАС.

Рубрыку вядзе Валянціна ШПІЛЕЎСКАЯ, тэл. 285 88 81 № 12 (301)

Як утрымліваць міжрадковыя плошчы ў садзе?

Гаспадар, які пасадзіў сад, бачыць пустую плошчу паміж маладымі дрэўцамі і мае рацыю, калі займае яе патрэбнымі для яго раслінамі. Аднак не заўсёды правільна гэта робіцца, бо трэба ведаць, як блізка да дрэўца трэба размяшчаць такія пасадкі і да якога ўзросту будзе не на шкоду пладовым культурам утрыманне ў садзе гэтых «кватарантаў».

У маладых садах дрэвы не поўнасцю выкарыстоўваюць адведзеную ім плошчу для паўнавартаснага росту і сілкавання, з прычыны таго, што каранёвая сістэма ў іх не так добра развіта, як у старых дрэў. Таму паміж маладымі дрэвамі можна садзіць аднагадовыя культуры, напрыклад, агародныя: моркву, рэдзьку, сталовыя буракі, радыску, бручку, цыбулю, часнок, салату, шпінат, гарох, фасолю, кабачкі, а таксама кветкі. Непрыдатныя для вырошчвання высокасцёблавыя расліны (сланечнік, кукуруза), таму што яны могуць зацяняць маладыя дрэўцы, а таксама непажадана садзіць цукровыя буракі і збожжавыя культуры.

У моцнарослых яблыневых і грушавых садах міжрадковыя культуры можна вырошчваць да 6—8 гадоў, у садах на сярэднярослых і паўкарлікавых падвоях, дзе адлегласць паміж дрэвамі невялікая, перыяд вырошчвання міжрадковых культур скарачаецца да 3-4 гадоў, а ў карлікавым садзе месца паміж дрэвамі наогул пакідаюць свабодным. У любым выпадку не трэба высаджваць міжрадковыя культуры на прыствольных кругах. Некаторыя гаспадары так захапляюцца, што садзяць суніцы ці гародніну каля самага штамба дрэва. Гэта распаўсюджаная памылка.

Для ўзбагачэння глебы пажыўнымі рэчывамі можна высяваць сідэральныя культуры на зялёнае ўгнаенне. Сідэраты высяваюць у канцы чэрвеня — пачатку ліпеня. Сяўба сідэральных культур найбольш эфектыўная ў дажджлівае лета. Найбольшы эфект дасягаецца пры выкарыстанні ў якасці сідэратаў бабовых культур (лубіну, фацэліі, вікі, гароху), таму што яны ўзбагачаюць глебу азотам. На пясчаных і глініста-пясчаных глебах добрыя вынікі дае сяўба лубіну, а на больш цяжкіх — гарчыцы або фацэліі. Сцёблы заворaных у глебу раслін вясной інтэнсіўна раскладаюцца, павялічваючы ўтрыманне ў ёй пажыўных рэчываў менавіта ў той перыяд, калі яны больш за ўсё неабходны пладовым дрэвам.

Сад на балконе

Балкон можа даць гараджанам дадатковую магчымасць атрымаць асалоду ў час цвіцення і ўдыхаць водар кветак. Кожную вясну аматары хочуць прыдумаць штосьці новае. Паспрабуйце стварыць сад з раслін, якія ўюцца.

Пасейце насенне **настуркі** па вонкавым краю скранкі. Частку плецяў падвяжыце да вяровачкі. Зацвітуць расліны праз 40-50 дзён пасля высеву і цвіценне будзе працягвацца да замаразкаў. На паўднёвым баку і ў гарачае лета без належнага паліву настурка можа адцвісці ў жніўні. Улічваючы гэта, варта падстрахавацца і падсеяць некалькі штук насення ў канцы мая—пачатку чэрвеня.

Адначасова з насеннем настуркі другім радком, бліжэй да ўнутранага боку, у красавіку—маі пасейце насенне **іпамеі**. Расліна цвіце з сярэдзіны чэрвеня—пачатку ліпеня да замаразкаў.

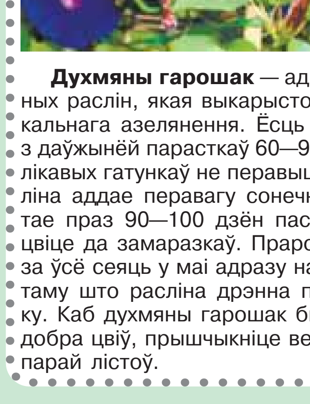

Выкарыстоўваючы гатункі іпамеі з кветкамі рознай афарбоўкі, можна стварыць эфектныя ажурныя сцены балкона. Трэба толькі забяспечыць апору ў выглядзе вертыкальных шнуроў па перыметры балкона.

Духмяны гарошак — адна з самых папулярных раслін, якая выкарыстоўваецца для вертыкальнага азелянення. Ёсць нізкарослыя гатункі з даўжынёй парасткаў 60—90 см, а вышыня карлікавых гатункаў не перавышае 40 см. Гэта расліна аддае перавагу сонечным месцам. Зацвітае праз 90—100 дзён пасля высеву насення, цвіце да замаразкаў. Прараслае насенне лепш за ўсё сеяць у маі адразу на пастаяннае месца, таму што расліна дрэнна пераносіць перасадку. Каб духмяны гарошак быў больш пышным і добра цвіў, прышчыкніце верхавінку над трэцяй парай лістоў.

Фасоля вогненна-чырвоная — адна з лепшых ліян. Кветкі сучасных гатункаў маюць не толькі чырвоны, але і белы, ружовы, крэмавы тоны. Расліна цеплалюбная і ценевынослівая. Цвіценне фасолі адбываецца праз 60—70 дзён пасля пасеву, яго можна ўзмацніць, калі як мага раней зрэзаць суквецці, якія адцвілі, а таксама стручкі з насеннем. Вараныя бабы можна есці, а вось сырыя — ядавітыя!

Можна пасадзіць на балконе і **эхінацысціс** (дзікі агурок), і **хмель японскі**, і **дзявочы віноград**.

Некалькі парад па доглядзе балконных раслін:

Пасля высеву насення паліце зямлю ў скрынках цёплай вадой і прыкрыйце плёнкай — гэта абароніць насенне ад холаду і паскорыць іх прарастанне. Калі з'явяцца ўсходы, укрыццё здыміце, а на ноч для страхоўкі сеянцы накрывайце. Паліваць балконныя кветкі трэба цёплай вадой, якая адстаялася. Для гэтага напаўняюць бутэлькі і пакідаюць на сонцы — бліжэй да вечара вада для паліву гатовая.

Для падкормкі можна выкарыстаць угнаенне AVA, якое змяшчае ўсе неабходныя мікра- і макраэлементы (акрамя азоту). Для азотнага сілкавання выкарыстоўвайце ўніфлор-рост і ўніфлор-бутон. Такі варыянт сілкавання падыходзіць, калі ў глебу перад пасадкай не ўносілі іншыя ўгнаенні.

Крапіва двухдомная

Кампоставыя кучы даволі часта зарастаюць крапівой, але не спяшайцеся ператвараць яе ў зялёнае ўгнаенне.

Як лекавая расліна крапіва вядома даўно. Авіцэна ў «Каноне ўрачэбнай навукі» кажа пра яе: «У лекавай павязцы з воцатам яна прымушае ўскрывацца нарывы, дапамагае загойвацца ім, прыносіць карысць пры зацвярдзеннях... Тоўчаныя лісты крапівы спыняюць крывацёкі з носа...» Менавіта кроваспыняльнае дзеянне крапівы пазней прыцягнула ўвагу медыкаў. З XVI ст. адвары з лістоў гэтай расліны сталі шырока прымяняць пры лёгачных, кішачных і матачных крывацёках. Кроваспыняльным дзеяннем лістоў крапівы абумоўлена наяўнасць у іх вітаміну К. У значнай колькасці ён накопліваецца толькі ў некаторых раслінах. Асабліва багатыя на вітамін К лісты каштана, крапівы, люцэрны і шпіната. Акрамя вітаміну К у крапіве змяшчаецца каля 200 міліграм-працэнтаў вітаміну С, каразін (правітамін А), вітаміны групы В, арганічныя кіслоты.

У народнай медыцыне крапіва выкарыстоўваецца як супрацьзапаленчы сродак пры захворваннях суставаў, як мачагоннае пры вадзянцы, а таксама для прафілактыкі каменеўтварэння.

Крапіва вельмі папулярная ў народзе не толькі як лекавы сродак. Лічыцца вельмі карысным ужыванне супу з яе лістоў, часам разам са шчаўем. Пасля абліванн я варам лісты страчваюць сваю пякучасць і тады іх выкарыстоўваюць для прыгатавання салатаў.

Зялёную масу крапівы лепш нарыхтоўваць у маі: у гэты час можна як збіраць лісцікі, так і проста адшчыкваць верхавінкі адрастаючых парасткаў. Карані крапівы, якія нарыхтоўваюць і вясной, і позна ўвосень, выкарыстоўваюць як супрацьглісны сродак, пры адэноме прастаты. Ёсць звесткі, што адвар з лістоў крапівы паніжае ўтрыманне цукру ў крыві. Крапіва служыць малакагонным сродкам, таму настой ці адвар з яе рэкамендуюць прымаць кормячым маці. Аднак гэта расліна супрацьпаказана пры павышанай згусальнасці крыві — можа выклікаць утварэнне тромба.

Касметолагі рэкамендуюць настой з крапівы як сродак для ўмацавання каранёў валасоў.

Сечаную траву крапівы прымешваюць у корм куранятам.

Пры рэўматызме, радыкуліце і міязітах рэкамендуюць выкарыстоўваць венікі невялікага памеру з крапівы ў час купання ў лазні. Відаць, поспех такога лячэння тлумачыцца раздражняльным дзеяннем крапівы, прылівам крыві, пляпшэннем кровазвароту.

Сціплы букет ландышаў

Ландышы ўслаўлялі і ўслаўляюць у вершах і ў музыцы, спрабуюць перадаць іх вытанчаны водар у парфуме, імі ўпрыгожваюць строі маладых нявестаў. Пяшчотнасць дробных зеленавата-белых бутончыкаў нібы нанізаных на сцяблінку, не можа пакінуць абыякавым ніводнага знатака прыгажосці.

Ландышы — неад'емны кампанент лясоў. Аднак, трэба сказаць, што з кожным годам зараснікі ландышаў, асабліва вакол гарадоў, усё больш радзеюць. Звязана гэта з актыўным зборам раслін на продаж. Галоўная небяспека, якая пагражае лясным ландышам, — вытоптванне, з-за якога гінуць не толькі гэтыя кветкі, але і многія іншыя лясныя расліны. У большасці садаводчых даведнікаў і каталогаў ландыш характарызуецца як культура для зрэзвання. Можна і рваць ландышы, толькі трэба правільна гэта рабіць: пакідаючы некранутымі лісты, трэба плаўна выцягваць кветаносы. Ландышы размнажаюцца вегетатыўна, а вырыванне кветаносаў садзейнічае іх хуткаму разрастанню. Аднак трэба мець на ўвазе, што вельмі вялікія букеты ў закрытым памяшканні могуць стаць прычынай галавакружэння.

У цёплае надвор'е ландыш цвіце 15-20 дзён, у гарачае — крыху менш. Не паспееш налюбавацца яго прыгожосцю, як серабрыстыя венчыкі цямнеюць, зморшчваюцца і ападаюць. Замест іх з'яўляюцца цвёрдыя зялёныя пацеркі-плады. Яны паступова разрастаюцца да памераў гарошыны, а да восені робяцца аранжава-чырвонымі. Іх яркі колер так і вабіць да сябе: хочацца сарваць гэтыя апетытныя ягады і пакаштаваць іх. Але не спяшайцеся! Салодкая мякаць гэтых ягад мае непрыемны смак, а насенне ядавітае, як ядавітая і ўся расліна. Толькі птушкі склёўваюць іх, прапускаючы праз сябе насенне і тым самым дапамагаюць распаўсюджанню гэтых раслін. Вядома таксама, што ў лесе пладамі ландыша харчуюцца лісы. Усе часткі расліны ядавітыя, а найбольш — карані і плады. У традыцыйнай медыцыне ландыш выкарыстоўваецца як лекавая сыравіна. Кроплі Зяленіна прымяняюцца пры сардэчных захворваннях. І ўсё ж самалячэнне ландышам недапушчальна! Даўней лісты ландыша расціралі з вапнай і атрымлівалі прыгожую зялёную фарбу.

ДАЧНЫЯ ПАДКАЗКІ

- Каб дапамагчы садовым суніцам добра прыжыцца, можна зрабіць баўтушку з сумесі гліны і каравяку. Каравяк і гліну змешваюць у роўных частках, робяць сумесь смятанападобнай і ў яе акунаюць перад пасадкай карані суніц садовых. Асабліва карысна рабіць гэта на пясчаных глебах, якія дрэнна ўтрымліваюць вільгаць.
- Календулу спецыялісты рэкамендуюць падсяваць да асноўнай агароднай культуры ў якасці прафілактычнага сродку супраць каранёвых гніляў, фузарыёзных захворванняў і кляшчоў.

ГВАЛТАЎНІКАМ НЕ ПАЗДАРОВІЦЦА

Яшчэ ў 2006 годзе неаднаразова судзімы лайдак (нідзе не працаваў) з вёскі Дуравічы Буда-Кашалёўскага раёна згвалтаваў дзяўчыну, і асоба яго да гэтага года не была выяўлена. Але за новае злачынства трапіў ён у турму, дзе вымушаны быў прызнацца і ў папярэднім згвалтаванні.

А ў Гомелі за «белыя ручкі» ў міліцыю прывялі дырэктара аднаго з сельскагаспадарчых прадпрыемстваў па заяве маці 16-гадовай дзяўчыны, якую спакусіў 50-гадовы мужчына. На працягу чатырох месяцаў ён сустракаўся з няпоўнагадовай на патаемнай кватэры.

Уладзімір ПЕРНІКАЎ.

ПРАТЭРМІНАВАНЫ «PEPSI»

У Мінску ў прамзоне «Калядзічы» са склада аднаго з камерцыйных прадпрыемстваў было канфіскавана гэтага напою на агульную суму 30 мільёнаў рублёў.

Буйная партыя «Pepsi», на які прайшоў тэрмін прыдатнасці, выяўлена падчас праверкі супрацоўнікамі аддзела па барацьбе з карупцыяй і эканамічнымі злачынствамі Першамайскага РУУС і Цэнтра гігіены і эпідэміялогіі па Кастрычніцкім раёне камерцыйнага прадпрыемства, якое займаецца пастаўкамі безалкагольных напояў. Праверачны «тэст» не прайшлі 20 тысяч банак напою «Pepsi» ёмістасцю па 0,33 літра. Паводле звестак аддзялення інфармацыі і грамадскіх сувязяў ГУУС Мінгарвыканкама, да таго ж на частцы канфіскаваных банак адсутнічала маркіроўка, на якой былі б пазначаны тэрміны вырабу. Папярэдняя інфармацыя, якая ёсць у аператыўнікаў, сведчыць, што, магчыма, маркіроўка была наўмысна выдалена — гэта магло спрасціць далейшую рэалізацыю прадукцыі.

Ігар ГРЫШЫН.